

12 — De beste weg vooruit

Geen manifest, geen mars, geen partij. Een operationeel kader van zeven stappen, tien jaar, en één discipline: laat geen orde over een andere orde stemmen.

Aan het eind van een serie van elf afleveringen rijst onvermijdelijk de vraag waar de lezer staat. Niet de vraag wat hij meent — die heeft de serie hopelijk al verschoven. De vraag wat hij doet. Deze aflevering biedt geen oproep en geen pamflet. Zij biedt een draaiboek.

Het draaiboek bouwt op alles wat in de tien voorgaande afleveringen is vastgesteld. Het Europese verdragsrecht is variabel, niet constant (aflevering nul). De fasering loopt over tien jaar in zes ordes (aflevering één). Twaalf groepen leveren samen tachtig procent van het remgewicht (aflevering twee). De media zijn een rekstrook, niet een muur (aflevering drie). Het bezwaar zelf moet naar orde worden gewogen (aflevering vier). Twintig concrete bezwaren zijn vandaag al voorzienbaar (aflevering vijf). De Zwitserse spiegel toont wat een collegiaal ontwerp doet (aflevering zes). De Canadese spiegel toont wat een federale verdeling doet (aflevering zeven). De politieke partijen liggen in een herkenbaar krachtenveld (aflevering acht). Zesentwintig actoren verdelen zich naar fase en functie (aflevering negen). Eén bedrijfs-instituut kan in Brussel doen wat geen lidstaat alleen kan (aflevering tien).

Wat ontbreekt, is de samenhang tussen die elementen in één tijdlijn met één discipline. Dat is wat hier volgt.

Zeven stappen, één discipline

De discipline is enkelvoudig en wordt in de hele serie consequent toegepast: laat geen orde over een andere orde stemmen. Eerste-orde-beslissingen — wat is de feitelijke werking van het systeem — worden genomen door wie die werking meet. Tweede-orde-beslissingen — wat is de doelstelling — worden genomen door wie de verantwoordelijkheid draagt. Derde-orde-beslissingen — hoe besturen we tussen meting en doel — worden genomen door wie het mandaat heeft. Vierde-orde-uitingen — meningen over alle drie — worden gehoord, maar tellen niet als stem.

Wie deze regel toepast op de Nederlandse bestuursstructuur, ziet meteen wat er hapert. Een vakbond met een vakgenoot-belang stemt mee over een grondwet. Een hoogleraar met een opinie wordt geciteerd als deskundige. Een journalist met een framingmodel wordt aangehoord als getuige. Elk van die drie is een ordefout — niet in de persoon, maar in de plaatsing.

Laat geen orde over een andere orde stemmen.

Met die discipline als basis liggen er zeven stappen voor de komende tien jaar.

Stap één — De nulmeting (2026)

Publiceer in een openbaar register de huidige Nederlandse traagheidsscores volgens de methode van aflevering twee. Twaalf groepen, twaalf cijfers, één lijn op tachtig procent. De nulmeting hoeft niet door een overheidsinstantie te gebeuren — die zou bij eerste publicatie al een belangenconflict tonen. Een coalitie van onafhankelijke onderzoekers, mediakritische

instituten en bedrijfseconomen kan de meting binnen drie maanden leveren. De methode staat in deze serie. De data zijn publiek beschikbaar. Wat ontbreekt is iemand die het doet.

Stap twee — De ordeclassificatie aan Brussel (2026-2027)

Stel een Nederlandse delegatie samen die in Brussel niet onderhandelt over inhoud, maar over methode. De delegatie legt aan de Europese Commissie de Nederlandse ordeclassificatie van EU-recht voor, zoals beschreven in aflevering nul. Brussel mag bezwaren leveren. Maar elk bezwaar moet zelf op orde worden geclassificeerd, openbaar. De positie van Nederland: wij stoppen niet met betalen en wij verlaten de unie niet. Wij publiceren wat wij telt en wat niet, en handelen daarnaar.

Dat is positie B uit aflevering nul, en het is wat het Zwitserse precedent uit april 2026 heeft opengezet.

Stap drie — Het bezwaarregister (2026-2028)

Open een publiek bezwaarregister volgens het protocol uit aflevering vier. Iedere week minstens één nieuw geclassificeerd bezwaar, met motivering, met naam en functie van de indiener, met orde-toekenning, met antwoord. De twintig voorzienbare bezwaren uit aflevering vijf zijn de eerste twintig records. Het register is publiek omdat publiek de enige sortering is die de bezwaarmaker dwingt zijn orde te tonen.

Stap vier — Grondwetstemming eerste lezing (2027-2028)

De drie kernartikelen — collegiaal kabinet zoals beschreven in aflevering zes, ordeclassificatie van bezwaar zoals beschreven in aflevering vier, en sunsetbeperking van wetgeving — kunnen in eerste lezing worden voorgelegd. Niet als integraal pakket. Drie afzonderlijke voorstellen met elk een eigen vraagstelling. Dat verlaagt de traagheidsscore per voorstel, en dwingt elke schakel-met-traagheid zich expliciet uit te spreken tegen elk artikel apart.

Stap vijf — Pakketdeal met werkgevers (2028-2030)

Sluit een akkoord tussen werkgeversorganisaties en de Tweede Kamer over hervorming van het arbeidsmarktrecht, in ruil voor steun aan de drie grondwetsartikelen. De pakketdeal is operationeel: minder regulering op flexibiliteit, hogere bescherming op eerste-orde-zekerheid (loon, gezondheid, scholing), lagere bescherming op derde-orde-frictie (procedurele complexiteit, lange opzegtermijnen). De vakbonden zijn niet aan tafel — niet uit straf, maar omdat zij geen partij zijn die over dit pakket kan tekenen. Hun stem komt terug bij het arbeidsmarktrecht zelf, niet bij de grondwetsroute.

Stap zes — Tweede lezing en eerste examen (2030-2034)

Tweede lezing van de drie grondwetsartikelen volgens reguliere procedure. Parallel: oprichting van een onafhankelijk Nederlands KPI-bureau dat bestuurlijke prestaties meet en publiceert, met dezelfde discipline als het Zwitserse Bundesamt für Statistik. Het bureau heeft geen mandaat om beleid te wijzigen. Het heeft uitsluitend de plicht om te tonen wat werkt en wat niet, op metingen die voor de tweede lezing in detail zijn vastgelegd.

Stap zeven — De eerste generatie onder het nieuwe systeem (2034-2036)

Onderwijs op prestatie — fase vijf uit aflevering één — loopt parallel met alle voorgaande stappen. De eerste lichting die afstudeert onder een meet-georiënteerd schoolstelsel is in 2036 zeventien jaar oud. Zij is de eerste generatie die niet hoeft uit te leggen waarom een derde-orde-actor geen vetorecht hoort te hebben. Voor haar is dat triviale. De hele zware bovenbouw van deze serie — Pareto-metingen, ordes, bezwaarregister, collegiale kabinetten — is op een dag de gewone manier van denken. Dat is wat de hele oefening uiteindelijk oplevert.

Wat dit niet is

Dit draaiboek is geen revolutie. Geen mars. Geen partij. Het is geen oproep tot uittreden uit de Europese Unie, geen demonstratie tegen het zittende kabinet, geen pleidooi om de Eerste of Tweede Kamer af te schaffen. Het zijn zeven stappen die binnen de bestaande grondwet, het bestaande recht en het bestaande Europese kader passen — mits Nederland zijn eigen weging publiek durft te maken.

Het is ook geen lijn die per se door één partij moet worden uitgezet. De afleveringen acht en negen tonen waarom: drie tot vier bestaande partijen kunnen elk twee tot drie van de zeven stappen dragen. Het kost geen meerderheid om te beginnen. Het kost één coalitie van bereidwillige actoren — werkgevers, onderzoekers, journalisten met methodisch geweten, twee à drie politici — die samen het bezwaarregister openen en de eerste lezing voorbereiden.

De ene vraag

Aan het eind van elke aflevering in deze serie stond een eindbeeld. Aan het einde van het draaiboek staat een vraag.

Welke van de zeven stappen kunt u deze maand beginnen, zonder toestemming en zonder geld? Stap één — de nulmeting — is de meest voor de hand liggende. Stap drie — het bezwaarregister — is de meest direct uitvoerbare. Maar de meest belangrijke is misschien stap nul, die niet is genummerd: deel deze serie met iemand die op dit moment denkt dat een vakbond hoort mee te stemmen over een grondwet.

Wie die ene gesprek aangaat heeft de eerste stap gezet die geen wet en geen instantie kan vervangen. Want het hele bouwwerk van Nova Democratia rust op één ding: een lezer die de orde herkent waarop een argument staat, en daarnaar handelt.

Met deze aflevering sluit de serie Nova Democratia. Het bezwaarregister opent volgende week.

Welke van de zeven stappen kunt u deze maand beginnen, zonder toestemming en zonder geld?